

Gransking og hægri útbúgving í Føroyum?

Hvørja ferð ein vísindamaður ella ein serkønur í vinnulívnum fer úr starvi, missa vit ikki bert vitan, men eisini førleikan at seta seg inn í nýggjari vitan, sum kemuruttan eftir. Serliga fer hetta at merkjast um niðurskurðurin rakar Fróðskaparsetrið skripar Arne Nørrevang, granskari og leiðari av BIO-farprojektinum.

Hann heldur, at hava vit ikki gransking í Føroyum, so verða vit eftirbátar.

Eg lurtadi eftir hólmgonguni millum Bush og Clinton. Báðir vóru á einum máli um, at undirvísingarverkið skuldi stimbrast, nú ringar tóðir eisini hava rakt heimsins ríkastu tjóð. Yvirhøvur hoyrir og sær ein ferð eftir ferð, at lond, ið koma í kreppu, royna at varðveita og helst útbýggja síni undirvísingarverk.

Hugsjónir aftanfyrir hetta eru, at heimurin – í hvussu so er Vesturheimurin – stendur í einari broytingartíð, har iðnaðarsamfelagið meira verður eitt tøkni- og samskiftissamfelag (kommunikationssamfund), sjálvt um tað ítökliga – úrtøkan – framvegis verður framleiðslan. (Føroyar hava klárað seg hampuliga væl, og stýrisskipanir til virki, elektroniskar snellur og vindmyllur eru dømi um øki, har væl hevur verið fylgt við). Menningin av hesum »nýggja« samfelagum er so tengd at tøkni og náttúruvísindum, og gongur so skjótt, at um ikki borgararnir í landinum eru væl útbúinir, verður landið – Føroyar ella eitt hvørt annað land – afturútsigt í altjóða høpi.

Samstundis verður dentur lagdur á, at saman við fyrireiking til tað tøkni- og samskiftisstýrða samfelagið eiga ikki hugvísindini at verða gloymd, tí landsins sermerki: mál, søga, mentan, samfelagsfrøði og mangt annað meira ótøkligt eru grundarlagið undir sjálvum samfelagnum – fólksins »identiteti«.

Framkomna tøkni- og

samskiftissamfelagið setir stór krøv til tey sum skulu lofta rákum úr úrheiminum og umseta hesi til landsins tørv. Tørvurin er, at tað nýggjasta sum skjótast fær ávirkan á virki, skúlar og undirvísing. Krøvini til hesi fólkinu eru, at tey duga fremmand mál so væl, at tey kunnu lesa tekniskar og vísindaligar greinir, at tey hava ognad sær tað ástøði, sum er neyðugt fyrir at skilja tað tekniskavísindaliga málið í greinum, og at tey kunnu »umseta« tað lisna til tey sermerktu viðurskipti, ið ráða í landinum.

Í einum undirvísingarverki – frá barnagarði til fróðskaparsetur – vil tað altíð vera so, at kunnleiki – vitan – forplantar seg gjøgnum verkið.

Vit hava ein fólka-skúla, sum stóðugt verður dagfóðring við broytingum í lestrarætlanum, og víðari útbúgvingar sum studentaskúla og HF, ið geva atgongd til lestur á hægsta stig. Stóðugt fleiri fara tann vegin og lesa víðari á lærðum háskúlum bæði innan tøkni, náttúruvísindi og hugvísindi. Hetta er í samsvar við, at alt stórt vitan kravst fyrir at fólk verða før fyrir at taka lut í menningini av samfelagsins almenna støði.

Nógvir skúlar eru, ið fyrireika til ymisk virksemi, eitt nú tekniskir skúlar, handilsskúlar, fiskivinnuskúlar o.s.fr. Fólk á Fróðskaparsetrinum og øðrum víðarigangandi skúlum eru sett at fylgja við í gongdini á teirra øki og lata hesar kunnleikar til tey lesandi og til aðrar lærustovnar,

til samfelagið sum heild. Í hesum sambandi kann endurútbúgvingin av fólkskúlalærarum verða nevnd. Partur av henni er, at lærarar frá fróðskaparsetrinum og granskargarstovnum greiða frá nýggjastu gongdini innan teirra serøki, til dømis mál, veðurlag, havfrøði, lívfrøði, teldutøkni og mangt annað.

Kvettir tú av »í erða«, verða stórra krøv sett til hinar lærararnar, kanska stórra enn teir hava tíð og orku at lúka, tí eisini teir hava eitt í sjálvum sær krevjandi dagligt arbeiði.

Alt ov ofta hava vit sæð, at útlendskir stovnar hava verið kallaðir inn at gera kanningar og frágreiðingar um føroysk viðurskipti, ið vóru ætlaðar til at seta ymiskt í verk í Føroyum, og har álitið vísu seg at vera óhóskandi, tí útlendingarnir høvdu hvørki servitan um tey sermerktu viðurskiptini á sjálvum rannsóknarøkinum ella um føroysk samfelagsviðurskipti í viðastu merking. Eitt dømi er frágreiðingin um Skálafjørðin, sum føroysk vísindafólk av Heilsufrøðiligu Starvstovuni, Fiskirannsóknarstovuni og Náttúrugripasavninum nú hava gjørt umafur.

Skal onkur verkætlan setast í verk í Føroyum eru drúgvir forkannningar ofta neyðugar. Í nógvum førum er ikki hóskandi beinleiðis at kopiera úr øðrum londum, og holl á stóðilig vitan og hugflog – fantasi – eru neyðug til tess at tillaga verkætlanina til føroyskt umhvørvi.

Fróðskaparsetrið er lærður háskúli, víðurkendur sum verandi javnbjóðis universitetum í hinum Norðurlöndum. Hann hevur gjørt stóran týðning fyrir framtíðina hjá føroyingum heldur Arne Nørrevang

sjónarmið

Hetta er sjálvandi galdandi á øllum økjum.

Røddir úr landsstýrinum hava mælt til at avtaka partar av undirvísingarverkinum, einamest á teimum økjum, har útbúgving líka væl kann fara fram í útlöndum. Har til er at siga, at øll undirvísing í prinsippinum kann fara av landinum, tí óivað eru øll sløg av skúlum og lærustovnum líka góð í hinum londum. Hvørjar útbúgvingar skulu veljast burtur úr?

Um lærustovnar ella partar av teimum verða niðurlagdir, er ætlanin væl eisini, at lærararnir skulu sigast úr starvi. Hetta fer at merkja, at serkunnleikin, sum hesir lærarar – hvør í sínum lagi – hava ognad sær, eisini fer av landinum, tí líknandi stórv finnst ikki her.

Hvørja ferð ein vísindamaður ella ein serkønur í vinnulívnum fer úr starvi, missa vit ikki bert vitan, men eisini førleikan at seta seg inn í nýggjari vitan, sum kemuruttan eftir. Serliga fer hetta at merkjast um niðurskurðurin rakar Fróðskaparsetrið.

Fróðskaparsetrið er lærður háskúli, víðurkendur sum verandi javnbjóðis Københavns Universitet og universitetum í hinum Norðurlöndum.

Tað merkir, at lærararnir har skulu undirvísa og granska. Í hesum liggur,

at teirra arbeiði er at fylgja við í gransking um allan heimin fyrir at kunna bera víðari til tey lesandi – tvs. at dagføra undirvísingina. Hetta kunnu tey bert gera við sjálvir at granska. Vitan og yvirtil vil fara við teimum. Teirra vísindaliga arbeiði er aloftast kanningar av almennum áhuga, eitt nú veðurkanningar, streymkanningar, kostkanningar og kanningar av geislavirki, fyrir at taka dømi úr náttúruvísindini. Úr hugvísindunum kunnu minst líka nógvi dømi verða nevnd.

Ofra verður lítið hugsað um granskingina. Hvat hevur hon at týða fyrir samfelagi. Ofta er hoyrt um filabesturnar – og kanska hava granskararnir ikki dugað nóg væl at leggja teirra arbeiði alment fram. Men eitt er vist: Um vit ikki hava gransking í Føroyum, verða vit eftirbátar. Fáa vit sjei soltun ár, er stórv vandin fyrir, at bæði vitanin og dugurin at ognar sær vitan úr teim primeru keldunum hvørva. Við hesum verður sípað til, at vitan fyrst verður kunnigjörd sum vísindaligar greinir, sum tú skalt hava lært at seta teg inn í.

Alt hetta er einki øðrvísi enn í vinnulívnum. Um tey mest idnu og dugnaligu fólkinu, ið hava lært ástøði og gjørt drúgvir royndir, fara, so vita øll, hvat fer at henda við virkseminum í øllum

landinum.

Longu nú verður tosað um, at tey mest »dynamisku« fólkinu ætla sær av landinum, tí tey ikki kunnu nýta vitan og hugflog í einum uppsteðgadam samfelagi.

Vit ynskja okkum eitt samfelag, líkt teimum í londunum kring okkum, og tíðin er ikki so, at hvør maður dugir alt. Samfelagið – ella heldur uppgáurnar hjá teim einstøku í samfelagnum – eru býttar upp, og hvørt starv krevur sína útbúgving, stutta ella langa.

